

АНОТАЦІЯ

Дацюк Н. М. Сакральне мистецтво в оздобленні храмів Тернопільщини ХХ – початку ХХІ століття– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2023.

У роботі вперше здійснено спробу комплексного дослідження сакрального мистецтва в оздобленні храмів Тернопільщини. Приділено увагу художньо-стилістичним особливостям живописних творів у храмах ХХ – початку ХХІ ст. Тернопільської області в контексті розвитку храмового мистецтва Західної України; показано роль сучасних митців регіону в процесі духовного відродження України.

Аналізуються етапи формування та розвитку сакрального мистецтва на території Тернопілля. Розкриваються різноманітні творчі підходи та пошук власної манери виконання сакральних мистецьких творів митцями краю. Проаналізовано використання нетрадиційних матеріалів і технік в оздобленні культових будівель, що, спрямовані на християнина ХХІ століття. Уточнено й уведено в науковий обіг дані про маловідомі мистецькі твори у храмових комплексах Тернопільщини.

Практичне значення роботи полягає у поновленні архівних матеріалів відділу охорони культурної спадщини управління культури Тернопільської області, а також Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини Тернопільської обласної ради. Введено в науковий обіг відомості про твори сакрального мистецтва, які до нині були невідомі, але мають виняткове значення для історії, культури та мистецтва краю й України. Результати наукового пошуку впроваджено в навчальний процес кафедри образотворчого мистецтва, дизайну та методики

їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка при вивченні курсів «Історія мистецтва та архітектури», «Дизайн інтер'єру». Результати дослідження можуть бути використані при написанні довідників, атрибуції сакральних мистецьких творів, у працях з історії мистецтва України, відкривають шлях до наступних наукових праць зі студій сакрального мистецтва в інших регіонах України.

Аналіз культурологічних, мистецтвознавчих, архітектурних, публіцистичних, краєзнавчих джерел, окреслив особливості розвитку східнохристиянської традиції іконопису, вплив суспільно-політичних чинників на розвиток сакрального мистецтва Тернопільщини. Виділено праці провідних науковців, які вивчали сакральне мистецтво західного регіону України ХХ – початку ХХІ століття. Джерельною базою стали теоретичні праці з дослідження сакрального мистецтва; сакральні мистецькі твори у православних, католицьких, греко-католицьких храмах регіону; матеріали науково-дослідних закладів і заповідників; матеріали музейних фондів; дані архівних державних фондів і приватних домашніх архівів сучасних митців Тернопільщини; Інтернет ресурси. Проведений аналіз використання терміну «сакральне мистецтво» в українській мистецтвознавчій науці, в роботі ми застосовуємо його у розумінні облаштування інтер'єру храму мистецькими творами, які створюють образ святості і полегшують людині молитовно звертатися до Бога.

Здійснено аналіз сакрального мистецтва Тернопільщини в контексті західноукраїнських історико-мистецьких процесів ХХ століття, висвітлено історичні передумови, які сприяли формуванню сакрального мистецтва Тернопільщини на початок ХХ століття. Означено особливості піднесення національної свідомості в Галичині та процес пошуку власної ідентичності, які призвели до сплеску церковного будівництва і проявились у потребі створення мистецьких форм, у яких би виразно проглядались самобутні риси українського храму.

Висвітлено творчість українських художників початку ХХ століття і відзначена важлива роль А. Шептицького в розвитку сакрального мистецтва Тернопільщини. Простежено формування особливостей полістилізму сакрального простору в храмах Тернопільщини від реалізму, модернізму, еспресіонізму до графічного живопису, заснованому на візантійській традиції іконописання. Проведено аналіз монументальних стінописів храмів початку ХХ століття у селах Настасів, Озерна, Теремовля та ін., який показав їх тяжіння до відродження національної традиції. Такі митці, як: Д. Горняткевич, А. Наконечний, М. Зорій, А. Лепкий, С. Борачок, ставили за мету поєднання індивідуального стилю з традиційною структурою та змістовим наповненням поліхромії, пробудження національної самоідентифікації серед населення та підвищення рівня його культури.

Окреслено, що на Волинській частині Тернопілля, окупованій Російською імперією, проводилося «зросійщення» населення, а все українське було під заборону. Сакральне мистецтво тут стало відповідати мистецьким уподобанням та ідейно-художнім критеріям російського Священного Синоду. Оздоблення храмів набуло православно-російських рис і проводилось, зазвичай, запрошеними російськими художниками, артілями копіювальників. Встановлено, що в оздобленні храмів Тернопільщини початку ХХ століття приймали участь майстри двох шкіл живопису: західноукраїнської (європейської) й російської. Настінні розписи відрізнялися як колоритом, так і трактуванням євангельських сюжетів й стилістикою зображення.

Проаналізовано особливості вітражів і мозаїк в храмах Тернопільщини першої половини ХХ століття. Дослідження вітражів греко-католицьких, вірменських й католицьких храмів показало, що їх збереглося не так багато. У переважній більшості це вікна з орнаментальною композицією. Зустрічаються й сюжетні пам'ятки цього періоду, які характеризуються дотриманням канонічного іконографічного зображення, з впливом сучасних, на той час, мистецьких течій, зокрема, модерну, конструктивізму та експресіонізму (Я. П'ясецький «Розп'яття», Ю. Похвальський «Ісус благословляє дітей»),

Д. Горняткевич «Христос-Пантократор» та ін.). На Волинській частині Тернопільщини, в оздобленні храмів зустрічаємо мозаїчні композиції.

Досліджено іконостаси у храмах Тернопільщини на початку ХХ століття й виявлено, що багато з них втрачено за радянської влади. Встановлено, що зі збережених привіттарних відгород на галицькій частині Тернопільської області, у невеличких сільських церквах переважають одно та двоярусні іконостаси, у більших – чотириярусні. Уведено в науковий обіг дані про ікони А. Монастирського, які знаходяться в церкві Святого Миколая у селі Мечищів, Саранчуківської сільської громади, Тернопільського району.

Аналіз сучасних тенденцій в сакральному мистецтві храмів Тернопільщини кінця ХХ – початку ХХІ століття показав, що будівництво нових храмів, реставрація та відбудова знакових українських святинь після здобуття Україною незалежності проходить не завжди ансамблево, однак художникам Тернопілля вдається долучитися до процесу відродження сакрального мистецтва краю створенням об'єктів вартих уваги. Пошук сучасного стилю українського сакрального мистецтва розпочинався із поєднання: західноєвропейських реалістичних прийомів та традицій українського сакрального мистецтва діаспори. Встановлено наслідування сучасними митцями творчості українських майстрів: Михайла Бойчука, Петра Холодного, Модеста Сосенка, Северина Борачка, Святослава Гординського та ін. на початку 1990-х років. Доведено, що поштовхом для розвитку сучасного сакрального мистецтва на Тернопільщині стало творче мистецьке об'єднання «Хоругва» (1990). Основою монументальних розписів, створених місцевими художниками, а також митцями зі Львова, Івано-Франківська, Луцька та ін. стали національні сюжети та атрибутика, часто вони зображали знакові події української державності та новітньої історії України.

Висвітлено особливості використання вітражного мистецтва в храмах Тернопільської області на початку ХХІ століття. З'ясовано, що процес відновлення, реставрація та будівництво нових церков сприяв створенню знакових мистецьких творів. Іноді вітражі є єдиним елементом оздоблення

сучасної церкви, зустрічаються поєднання елементів вітражу та мозаїки, що складає цілісну композицію ансамблю храму за допомогою кольору. Прослідковано, що при реставрації храмів, створюючи нові вітражні твори для них, митці, здебільшого, стилістично повторювали риси збережених орнаментів початку ХХ століття. У творах використовують як традиційні методи їх виготовлення, так і сучасні. Аналіз сакрального мистецтва Волинської частини області, яка була в переважній більшості під УПЦ МП показав, що в оздобленні храмів часто використовується мозаїка, а стилістика храмового малярства тяжіє до російського академізму початку ХХ століття.

Проаналізовано традиції та новації у влаштуванні іконостасів початку ХХІ століття на території Тернопільської області. З'ясовано, що відродження іконостасів розпочалося з реставрації понівечених радянською владою святинь. Художники, які брали участь у створенні нових іконостасів, за основу брали традиції візантійського та давньоукраїнського іконопису, трансформуючи його у сучасні форми. Простежено активне використання нетрадиційних матеріалів та технік в оздобленні іконостасів. Встановлено, що чималий вплив на формування релігійно-естетичного світогляду віруючих краю ХХІ століття має сакральне мистецтво храмових комплексів Тернопільщини, де зібрано чимало вагомих пам'яток сучасного сакрального мистецтва з новими трактуваннями сюжетів традиційної іконографії.

Ключові слова: стінопис, іконографія, сакральне мистецтво, іконостас, вітраж, творчість, священник, художник, храм, мистецька спадщина, художня освіта, поліетнічність, іконологія.

ABSTRACT

Datsiuk N. M. 2. Sacred Art of the Temples Decoration in Ternopil region in the 20th – Early 21st Centuries. – Qualifying Scientific Work on the Rights of Manuscript.

Dissertation for Obtaining the Degree of Doctor of Philosophy, Specialization 023 – Fine arts, decorative art, restoration. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, 2023.

The study represents the first attempt at a comprehensive investigation of sacred art in the decoration of churches in the Ternopil region. Attention is paid to the artistic and stylistic features of pictorial works in the Ternopil region churches of the 20th to early 21st centuries within the framework of the development of church art in Western Ukraine. The role of contemporary artists in the region in the process of the spiritual revival of Ukraine is also stressed.

The stages of the formation and development of sacred art in the Ternopil region are analyzed. Various creative approaches and the search for a unique style in creating sacred artistic works by local artists are revealed. The use of non-traditional materials and techniques in decorating churches, aimed at the Christians of the 21st century, is analyzed. Some additional information about lesser-known artistic works in the church complexes of the Ternopil region is clarified and introduced into scientific circulation.

The practical significance of the work lies in the restoration of archival materials from the Department of Cultural Heritage Protection of the Department of Culture of the Ternopil Region, as well as the Ternopil Regional Center for the Conservation and Scientific Research of Cultural Heritage Monuments of the Ternopil Regional Council. Information about works of sacred art, previously unknown but of exceptional importance to the history, culture, and art of the region and Ukraine, has been introduced into scholarly circulation. The results of the research have been incorporated into the educational process of the Department of Fine Arts, Design, and Teaching Methods at Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatiuk, namely in the study of courses such as "History of Art and Architecture" and "Interior Design." The research findings can be used in the writing of guides, attributions of sacred artworks, in works on the history of art in Ukraine, as well as they can contribute to future scholarly studies on the subject of sacred art in other regions of Ukraine.

The analysis of cultural, art historical, architectural, publicistic, and local history sources outlined the peculiarities of the development of the Eastern Christian tradition of icon painting and the influence of social and political factors on the

development of sacred art in the Ternopil region. Works of leading scholars who studied sacred art in the western region of Ukraine from the 20th to the early 21st century were highlighted. The source base includes theoretical works on the study of sacred art, sacred art pieces in Orthodox, Catholic, and Greek-Catholic churches in the region, materials from research institutions and reserves, museum collections, data from state archives, and private archives of contemporary artists in the Ternopil region. Some Internet resources were also utilized.

The analysis included an examination of the use of the term "sacred art" in Ukrainian art history, and in this work, we apply it to the understanding of arranging the interior of a church with artistic works that create an image of holiness and facilitate a person's prayerful communication with God.

An analysis of sacred art in the Ternopil region has been conducted within the context of the twentieth-century historical and artistic processes in Western Ukraine. The historical preconditions that contributed to the formation of sacred art in the Ternopil region at the beginning of the twentieth century have been highlighted. The study examines the peculiarities of the rise of national consciousness in Galicia and the process of searching for one's own identity, which led to a surge in church construction and manifested in the need to create artistic forms that distinctly reflected the unique features of the Ukrainian church.

The creative work of Ukrainian artists at the beginning of the 20th century is highlighted, with a special emphasis on the significant role of A. Sheptytsky in the development of sacred art in the Ternopil region at the beginning of the 20th century. The formation of the characteristics of poly-stylism in the sacred space of the Ternopil region churches is traced from realism, modernism, and expressionism to graphic painting based on the Byzantine tradition of icon painting combined with book graphics.

An analysis of monumental murals in the churches of the early 20th century in villages and towns such as Nastasiv, Ozerna, Terebovlya, and others has been conducted, revealing their inclination towards the revival of the national tradition. Artists such as D. Horniatkevych, A. Nakonechny, M. Zoriy, A. Lepkyi, S. Borachok

aimed to combine individual style with traditional structure and content-filled polychromy, awakening national self-identification among the population, and raising the level of its culture.

It is outlined that in the Volyn part of the Ternopil region, occupied by the Russian Empire, a process of "Russification" of the population took place and everything Ukrainian was under prohibition. Sacred art in this region began to align with the artistic preferences and ideological-artistic criteria of the Russian Holy Synod. The decoration of churches took on Orthodox-Russian characteristics and was typically carried out by invited Russian artists and teams of copyists. It has been established that in decorating the churches of the Ternopil region at the beginning of the 20th century, artists from two painting schools were involved: the Western Ukrainian (European) school and the Russian one. Murals differed in both color and interpretation of gospel narratives and in the stylistic approach to representation.

The features of stained glass and mosaics in the churches of the Ternopil region during the first half of the 20th century have been analyzed. The study of colored windows in Greek Catholic, Armenian, and Catholic churches revealed that not many of them have been preserved. In the vast majority, these are windows with ornamental compositions. There are also narrative stained glass windows from this period characterized by adherence to canonical iconographic representation, influenced by contemporary artistic trends of the time, including Art Nouveau, Constructivism, and Expressionism (e.g., Y. Pyasetsky's "Crucifixion," Y. Pokhvalsky's "Jesus Blessing the Children," D. Horniatkevych's "Christ Pantocrator," and others). In the Volyn part of the Ternopil region, mosaic compositions are encountered in the decoration of churches.

The iconostases in the churches of the Ternopil region at the beginning of the 20th century have been investigated, and it was revealed that many of them were lost during the Soviet era. It has been established that among the preserved iconostases in the Galician part of the Ternopil region, in small rural churches, single and double-tiered iconostases prevail, while in larger churches, four-tiered ones are more common. Information about the icons by A. Monastyrsky, located in the

church of St. Nicholas in the village of Mechyshchiv, Saranchuky rural community, Ternopil district, has been introduced into scholarly circulation.

The analysis of contemporary trends in the sacred art of the churches in the Ternopil region from the late 20th to the early 21st century has shown that the construction of new churches, restoration, and reconstruction of significant Ukrainian sanctuaries after Ukraine gained independence do not always follow a cohesive ensemble. However, artists from the Ternopil region have managed to contribute to the process of sacred art revival in the region by creating objects worthy of attention.

The search for a modern style in Ukrainian sacred art began with the combination of Western European realistic techniques and the traditions of modern Ukrainian sacred art from the diaspora. It has been established that contemporary artists in the early 1990s were influenced by the works of Ukrainian masters such as Mykhailo Boychuk, Petro Kholodny, Modest Sosenko, Severyn Borachok, and others. It is proved that the creative artistic association "Khoruhva" (1990) became a catalyst for the development of contemporary sacred art in the Ternopil region. The basis for monumental paintings created by local artists, as well as artists from Lviv, Ivano-Frankivsk, Lutsk, and others were national themes and symbolism, often depicting significant events in Ukrainian statehood and modern history.

The features of stained glass art in the churches of the Ternopil region at the beginning of the 21st century are highlighted. It has been clarified that the process of restoration, renovation, and the construction of new churches has contributed to the creation of numerous significant works of art. Sometimes stained glass is the sole decorative element in modern churches, and combinations of stained glass and mosaic elements are found, forming a cohesive composition in the church ensemble through the use of color.

It is traced that during the restoration of churches and the creation of new stained glass works, artists stylistically replicated the characteristics of preserved ornaments from the early 20th century. Traditional methods of creating stained glass, as well as modern techniques, are utilized in these works. An analysis of the sacred

art in the Volyn part of the region, which was predominantly under the jurisdiction of the UOC-MP, showed that mosaics are widely used in the decoration of churches, and the stylistic approach to church painting tends toward Russian realism from the early 20th century.

The traditions and innovations in the arrangement of iconostases at the beginning of the 21st century in the territory of the Ternopil region have been analyzed. It was found that the revival of iconostasis painting began with the restoration of sanctuaries that had been damaged by Soviet authorities. The artists involved in creating iconostases based their work on the traditions of Byzantine and ancient Ukrainian iconography, transforming it into contemporary forms. The active use of non-traditional materials and techniques in the decoration of iconostases was traced. It was established that the sacred art of the church complexes in the Ternopil region has a significant influence on the formation of the religious-aesthetic worldview of believers in the 21st century. Numerous valuable examples of contemporary sacred art are gathered in the church complexes of the Ternopil region.

Keywords: mural, iconography, sacral art, iconostasis, stained glass window, creativity, priest, artist, temple, artistic activity, artistic heritage, art education, multiethnicity, iconology.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Розділ у колективній монографії

1. Дячок О. М., Дацюк Н. М. Михайло Нетриб'як у сакральному просторі Тернопілля. *Мистецька діяльність у сучасному соціокультурному просторі (25-літній творчий внесок факультету мистецтв)*. Тернопіль: ТНПУ, 2018. С. 396–407.

URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/14697>

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Дацюк Н. М., Нетриб'як М. М. Сакральне мистецтво початку ХХІ століття в оздобленні храмового середовища Марійського духовного центру в селі Зарваниця. *Art and Design*. 2021. № 4. С. 78–87.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/artges_2021_4_9.

DOI: 10.30857/2617-0272.2021.4.7.

3. Дацюк Н. Становлення сакрального мистецтва Східної Галичини кінця XIX – початку XX століття на прикладі церкви Вознесіння Господнього в селі Настасів на Тернопільщині. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 34 (2). С. 4–11.

URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_34\(2\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_34(2)_3).

DOI: 10.24919/2308-4863/34-2-1

4. Дацюк Н. Сучасне сакральне мистецтво в оздобленні історичного храмового середовища (на прикладі церкви Новомучеників українського народу у м. Зборів, Тернопільської обл. *Fine Art and Culture Studies*. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. № 3. С. 137–145.

URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/art/article/view/1226/1139>

DOI: 10.32782/facs-2023-3-19

5. Дацюк Н. Традиція та модернізм у сакральному мистецтві Ігоря Зілінка // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. Вип. 2 (41). С. 140–148.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUm_2019_2_21

DOI: 10.25128/2411-3271.19.2.19

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

6. Datsiuk N. Monumental plastic of sacred Art of the XXI century In the works of Roman Vilhushynsky. *Paradigm of knowledge*. 2022. No 1 (51). P. 44–59.

DOI: 10.26886/2520-7474.1(51)2022.3

7. Diachok O. M., Kuziv M. P., Volska S. O., **Datsiuk N. M.** Protection of cultural heritage. Yazlovets Palace. *Culture and arts in the context of cultural heritag* : The Collection of Articles. Klironomy, No 1 (4). Ostrava : Tuculart Edition, 2022. P. 7–15.

URL:

https://books.google.com.ua/books?hl=th&lr=&id=vaptEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA7&ots=y_55v_mCjy&sig=zMud1gzfALFmlvB_YNB8mS_hjfw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

DOI: 10.47451/her2022-02-02

8. Cherkes B., Diachok O., **Datsyuk N.** The evolution of the sacred architecture development in Western Podillya. *IOP Conference Series : materials Science and Engineering Urban Planning Symposium – WMCAUS* (February 2019, Prague, Czech Republic). Prague, 2019. Vol. 471. P. 1–9.

URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/471/8/082026>

DOI: 10.1088/1757-899X/471/8/082026

9. Дацюк Н. Сучасні тенденції оздоблення храмового середовища з використанням нетрадиційних технік у сакральному мистецтві XXI столітті. *KELM. Knowledge. Education. Law. Management* : nauka, Oswiata, Prawo, Zarzadzanie : науковий журнал. 2020. № 8 (36). Vol. 1. С. 45–50.

URL: <https://kelmczasopisma.com/viewpdf/3619>

DOI: 10.51647/kelm.2020.8.1.7

**Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:
(конференції):**

10. Дацюк Н. М. Національні традиції в оздобленні церкви Вознесіння Господнього у селі Настасів на Тернопільщині. *Ефективні технології і конструкції в будівництві та архітектура села* : тези доповідей 3-ї Міжнародної науково-технічної конференції (в інтернет-режимі онлайн, 26–27 травня 2020 року). Львів ; Дубляни, 2020. С. 30.

URL: inup.edu.ua/attachments/article/2419/Тези.pdf

11. **Datsiuk N.**, Netrybiak M. Новітні техніки використання нетрадиційних матеріалів у сакральному мистецтві XXI століття. *Theory, Practice and Science* : Abstracts of XXIII International Scientific and Practical Conference. 27–30 квітня 2021 р., Токіо, Японія. С. 39–41.

URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2021/04/XXIII-Conference-April-27-30-2021-Tokyo-Japan.pdf>.

12. Дацюк Н. М. Сакральна архітектура Тернопілля у творчості архітектора Михайла Нетриб'яка. *Інноваційні культурно-мистецькі аспекти в сучасній картині світу* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (11–13 вересня 2019 р.), ХНТУ / за ред. Якимчук О. В. Херсон : ХНТУ, 2019. С. 172–174.

URL: bitstream/ChSTU/980/1/СБОРНИК_Херсон_2019.PDF

13. Дацюк Н. М. Сакральна архітектура Тернополя у формуванні міського середовища. *Мистецтво у нелінійному просторі* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 25 жовтня 2018 року / редкол.: Л. Кондрацька, М. Мушинська, Б. Водяний [та ін.]. Тернопіль : [ТНПУ ім. В. Гнатюка], 2018. С. 115–120. URL:

<http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/14231?offset=0>

14. Дацюк Н. М. Сакральне мистецтво початку XXI століття в оздобленні храму Новомучеників українського народу у м. Зборів, Тернопільської обл. *Science, education and society in the 21st century: scientific ideas and implementation mechanisms* : materials of the international Scientific-practical conference (Košice, Slovakia, August 4, 2023). Košice, Slovakia : Scholarly Publisher ICSSH, 2023. P. 20-21. URL:

<http://www.economics.in.ua/2023/08/04.html>.

15. **Datsiuk N.** Сакральне мистецтво початку XXI століття на прикладі оздоблення собору Зарваницької Матері Божої Марійського духовного центру в селі Зарваниця Тернопільської області. *Trends of development modern Science and practice* : Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference. November 16–19, 2021. Stockholm, Sweden. С. 54–56. URL: [file:///C:/Users/labrary/Desktop/TRENDS-OF-DEVELOPMENT-MODERN-SCIENCE-AND-PRACTICE%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/labrary/Desktop/TRENDS-OF-DEVELOPMENT-MODERN-SCIENCE-AND-PRACTICE%20(1).pdf).

16. Дацюк Н. М. Сакральне мистецтво Тернопільщини XXI століття. *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали VIII Міжнар. науково-практичної конференції (с. Світязь Шацького району Волинської області, 16–18 червня 2023 року). Львів ; Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 154–157.

URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/223/5302/11963-1>

17. Дацюк Н. М. Сучасна сакральна скульптура у творчості тернопільського скульптора Романа Вільгушинського. *Наука, технології, інновації: Тенденції розвитку в Україні та світі* : матеріали науково-практичної конференції (м. Полтава, 27–28 травня 2022 р.). Херсон : Молодий вчений, 2022. С. 15–19.

URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/other/69may2022/69may2022.pdf>

18. Дацюк Н. Сучасне сакральне мистецтво у творчості Ігоря Зілінка. *Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»* : збірник наукових праць. Переяслав, 2020. Вип. 58. С. 150–153. URL: https://drive.google.com/file/d/15Ox-0uC6gnKcC5PriqTdkW_W_W_VfoBV/view

19. Дацюк Н. М. Творчий доробок архітектора Михайла Нетриб'яка у будівництві церков Тернопільщини у період з 1995–2016 роки. *Наукова думка сучасності і майбутнього* : збірник статей учасників 7-ї Міжнародної практично-пізнавальної конференції. Дніпро : Наукове мислення, 2017. С. 99–103. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/vosma-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-konferentsiya-naukova-dumka-suchasnosti-i-majbutnogo>

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

20. Дячок О. М., Нетриб'як М. М., **Дацюк Н. М.** Історія розвитку архітектури церкви Пресвятої Трійці та Покрови пресвятої Богородиці у селі Зарваниця. *Архітектурний вісник КНУБА*, 2017. Вип. 13. С. 94–103.

URL:

<https://drive.google.com/file/d/1im3hHmtlFduS4HqzCBLTeR06xOooG9Ku/view?pli=1>

21. **Дацюк Н. М.**, Нетриб'як М. М. Національні традиції і сучасність у сакральній архітектурі Тернополя. *Етнодизайн у контексті українського національного відродження європейської інтеграції*. Кн. 3 : зб. наук. праць / гол. ред. М. І. Степаненко, упоряд. і наук. ред. Є. А. Антонович та ін. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. С. 11–14.

22. Дацюк Н. Основні напрямки розвитку архітектури Тернополя у післявоєнний час (1944–1965 роки). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство*. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2017. № 1 (Вип. 36). С. 234–241.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUm_2017_1_35

23. Дацюк Н. М. Сакральна архітектура у творчості Михайла Нетриб'яка. *Вісник національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: Архітектура : збірник наукових праць / голова ред.-видавничої ради д-р екон. наук, професор Н. І. Чухрай. Львів, 2017. № 878. С. 3–9. URL: https://vlp.com.ua/files/1_2_zmist_878.pdf

24. **Дацюк Н. М.**, Нетриб'як М. М. Становлення сучасної сакральної архітектури кінця ХХ поч. ХХІ ст. на Тернопіллі. *Етнодизайн: Європейський вектор розвитку і національний контекст*. Кн. 2 : зб. наук. праць / гол. ред. М. І. Степаненко, упоряд. і наук. ред. Є. А. Антонович та ін. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. С. 46–51/

25. Дацюк Н. Творчість архітекторів – представників архітектурних шкіл, які вплинули на формування архітектурного та культурного середовища Тернополя на початку ХХІ століття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. № 2 (вип. 39). С. 331–336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUm_2018_2_46